СВОЄРІДНІСТЬ ҐЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЕМІГРАНТСЬКІЙ ПРОЗІ НА ПРИКЛАДІ КИТАЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ XX СТ.

Ільницька Марія Борисівна, здобувачка поза аспірантурою 4 курсу,
викладачка китайської мови та перекладу
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: д-р філол. н., проф. О.О. Бровко
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4882-4557

В сучасному літературознавстві ґендерні студії є предметом дослідження вчених філософів, філологів, соціологів, культурологів тощо. О. Башкирова, досліджуючи проблему художньої репрезентації жіночності в українській романістиці, окреслила завдання ґендерних студій як «осягнення паритету у стосунках жінок і чоловіків» [1, с. 74].

У наукових розвідках Н. Ісаєвої науковиці зазначено, що розквіт ґендерного літературознавства в Китаї розпочався «ще у період руху «4 травня» 1919 р., але набув активного розвитку лише наприкінці XX ст., завдячуючи потужному впливу західних теорій феміністичної літературної теорії та критики» [42, с. 44]. Н. Ісаєва також наголошує, що у середині 80-х років жіноча література в Китаї зазнала змін. Зокрема, «цьому сприяють і результати політики «реформ і відкритості», запровадженої ще наприкінці 1970-х рр [2, с. 56].

Французька літературознавиця болгарського похожєення Юлія Кристева в доробку «Про китайських жінок» (“About Chinese Women”) стверджує, що істина – є сама жінка. Ю. Кристева цілком слушно зауважує, що «істина оголюється, щоб бути представленою як така, «істина» губиться всередині себе; бо насправді вона не має себе, вона лише піднімається між тріщинами ідентичності» [3, с. 36]. Ю. Крістева зазначає, що тільки правда набуває форми — як жінка — «істина» несвідомого переходить у символічний порядок, вона навіть затьмарює його, як фундаментальний фетиш, замінник фалоса, підтримка всієї трансцендентальної божественності. Дослідниця вважає, що пасткою для фемінізму є: визнати жінок; зробити жінок істиною часового порядку, щоб не дати їм функціонувати як його несвідома істина [3, с. 36-37].

Особливої уваги заслуговує емігрантська проза Софії Яблонської. В зібранні подорожних нарисів, оповідань, листів та інтерв’ю з Софією Яблонською-Уден, яке має назву «Листи з Парижа. Листи з Китаю» також можемо простежити ґендерну тематику. Так, письменниця в «В листах з Парижа» пише: «Я вибрала кілька цікавих осіб та потай проглядаються до них. Майже самі жінки. Не тому, щоб вони цікавіші, а через те, що вони дозволяють дивитися на себе досхочу, не виявляючи за те іншим жінкам найменшої вдячності. На чоловіка поглянеш раз-два, і то тільки одним оком, а потім хоч-не-хоч мусиш виходити з каварні або з ним знайомитися, до чого він почуває себе зобов’язаним вдячністю, яку відчуваю за стільки уваги. Та зрештою, чоловіки значно цікавіші, коли а них нема почуття, що ними хтось цікавиться» [4, с. 76]. Мисткиня була глядачем не лише в своїх тревелоґах, але й в реальному житті.

В «Листах з Парижа» ми дізналися про міцну й щиру жіночу дружбу між Софією та французькою акторкою японського походження Їжиму Юкіко. Юкіко була досить відомою й дуже талановитою, проте була про себе такої думки: «Нічого в мені нема королівського, - я не княжна, і, на жаль, моє життя не є жодною байкою. Це все потрібна, видумана для кінової зорі реклама… а вдача моя зовсім буденна. Ми, японки, всі подібні одна до одної, та коли я від них трохи різнюся - то тільки тому, що відкинула наші старі звичаї і затратила ввесь їх чар…» [4, с. 85]. Юкіко згодом покінчить життя самогубством з низки причин і це стане справжньою трагедією для письменниці.

Рейчел Лен називає Чжан Айлін однією з найбільш важливих письменників Китаю. Дослідниця порівнює майстерність письменниці з Лу Сінем та Шень Цунвенєм. Увага дослідниці зосереджена на незламному стилі Чжан Айлін, сентиментальному дослідженні себе самої, акцент в творчості на жіночих емоціях та інтимності (або їх відсутності) у стосунках, а також відчуття втрати та спустошення [5, с. 5].

Життя і творчість Чжан Айлін є показовими для культури й літератури XX століття в розробленні підходів до проблем гендерної літератури. До осмислення проблеми жіночих героїв в творчості письменниці звертаються китайські вчені Цзінхань Сюй та Ванлі Ма. Так, вчені зазначають, що жіночі персонажі, зображені в оповіданнях мисткині, демонструють сильну індивідуальність і самосвідомість. Вони не задоволені традиційними конфуціанськими чесноти «Три покори» та «Чотири достоїнства» або пасивними ролями, продиктовані патріархальним суспільством. Натомість жіночі образи прагнули до незалежності, вільно керувати власним щастя та гідністю. Жінки в творах авторки мають відкриті й прогресивні думки, сміливо кидають виклик старомодним сімейним нормам та феодальній етиці, до того ж прагнуть свободи та рівності в коханні та стосунках. Вони демонструють хоробрість і стійкість характеру, перед обличчям труднощів і невдач легко не здаються. Вони борються з несправедливими долями і виражають свої справжні емоції [6, с. 229].

Мисткиня в повістях «Кохання в зруйнованому місті» («倾城之恋», 1943), «Золоті кайдани» («金锁记», 1943) та оповіданні «Хіть і пересторога» («色、戒», 1950) не лише покаує яке місце займає жінка як суб'єкт в китайському суспільстві XX ст., але й крізь призму розвитку внутрішнього «Я» головних героїнь висвітлює боротьбу кожної з них протягом свого життя за сферу впливу й повагу не тільки серед чоловіків, але й серед жінок.

Художній стиль та манера письма Софії Яблонської та Чжан Айлін значно відрізняється, проте спільна риса двох представниць емігрантської прози - це героїні, що живуть в традиційних патріархальних статутах і постійно знаходяться в стані боротьби не лише із собою але й з життєвими обставинами, в яких вони опинились. У повісті «Кохання в зруйнованому місті» головній героїні було лише 28 років, проте в свідомості китайців цевже стара одинока жінка, в якої не може бути щасливого майбутнього: «她们以为她这一辈子已经完了么?早哩!» «Вони думали, що її життя вже наближається до заходу сонця. Але ж ні!» [7, с. 12]. Люсу ще молода жінка і вона заслуговує на щастя. Люсу протягом всієї повісті намагається вирватися із задушливих кайданах сімейних відносин. Чжан Айлін дає читачу зрозуміти, що Бай Люсу - хоробра та волелюбна дівчина. Перед читачем в тревелозі «Чар Марока» Софії Яблонської також постає образ безстрашної та свободолюбивої арабки Айше, яка покохавши француза покинула свою країну. Айше знала іноземні мови і любила читати книжки. Софія Яблонська описує глибоку душу нещасливої жінки.

Слід зазначити, що мисткині описують Китай середини XX ст. не прикрашаючи його. Софія Яблонська - це спостерігач в тревелоґах. Спостерігач багатої східної культури зі своїми звичаями та традиціями. Мисткиня знайомить читача із образами жінок різних верств суспільства у східних країнах: і з голодною жебрачкою, що продає своє дитя задля збереження йому життя, і з невільницею в гаремі каїда. Чжан Айлін через психологічний стан, слово та емоції занурює читача у світ своїх героїв. Чжан Айлін у повісті «Кохання в зруйнованому місті» знайомить читача із великою традиційною сім'єю Бай, де головна героїня - це лише маленький шуруп в складному механізмі сім'ї, який не має права на особисту думку. В оповіданні «Хіть і перестрога» почуття головної героїні Цзячжи переважають над інстинктом самозбереження. Чжан Айлін розкриває гендерну тематика через емоції та почуття Цзячжи.

Література (References):

1. Башкирова О. Художня репрезентація жіночості в сучасній українській романістиці. Слово і Час. 2020. № 6 (714). С. 72-86.
2. Ісаєва Н.С. Ґендерна диференціація літературного канону: китайська жіноча проза : дис. … докт. філ. наук : 10.01.04. Київ, 2017. 489 с.
3. Kristeva J. About Chinese Women / translated from French by Anita Barrows. New York : Urizen Books, 1977. 211 p.
4. Яблонська С. Листи з Парижа. Листи з Китаю. Львів : Піраміда, 2018. 368 с.
5. Leng R. Eileen Chang's feminine Chinese modernity: dysfunctional marriages, hysterical women, and the primordial eugenic threat. Quarterly Journal of Chinese Studies. 2014. Pp. 13-34.
6. Xu J., Ma W. Study on the female consciousness based on Eileen Chang's works. International Journal of Mathematics and Systems Science. 2023. Vol 6. №4. Pp. 229-231.
7. 张爱玲. 色，戒. 1978年. URL: http://www.millionbook.net/mj/z/zhangailing/000/003.htm. (last accessed: 13.01.2025).